

ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-124-141](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-124-141)
УДК 330.34 : 339.137.2 : 338.242.2

Іванова Валентина Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва та менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4958-2235>
ivanval2177@gmail.com

КОНКУРЕНЦІЯ ТА ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ МОДЕЛІ ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглянуто проблему розвитку економіки України. Запропоновано теоретико-множину модель інтенсивного розвитку економіки, яка містить низку складових, що зумовлюють успішність цього процесу. До них віднесено конкуренцію, умови формування та захисту конкуренції, інноваційну активність, інновації, інноваційний потенціал, людський потенціал, економіку знань, зв'язки між складовими компонентами інтенсивного розвитку економіки, чинники впливу на ступінь розвитку складових компонентів інтенсивного розвитку економіки. Запропоновано відносити до інноваційного потенціалу те, що потенційно може сприяти генерації інновацій та їх трансферу для впровадження, зокрема: інтелектуальну, науково-дослідну, інформаційну, технічну, фінансову складові. Найбільш значимими складовими моделі визначено конкуренцію та інноваційну активність, які у результаті циклічного взаємозв'язку здатні посилювати один одного. Наявність та сила конкуренції між суб'єктами господарювання (країнами) стимулює інтенсивність інноваційної активності, адже реалізує їх прагнення отримати конкурентні переваги та бути конкурентоспроможними. Унаслідок зростання інтенсивності інноваційної активності генерується та впроваджується більше інновацій, що призводить до посилення конкуренції. З'ясовано, що для найбільш розвинених конкурентоспроможних країн характерний високий рівень конкуренції на внутрішніх ринках, яка стимулює інноваційну активність та формування інноваційних можливостей для бізнесу, що й сприяє забезпеченню їм високих позицій у рейтингу за Глобальним індексом конкуренто-спроможності. Розглянуто позиції України у Глобальному індексі конкурентоспроможності. Вона посідає у

цьому рейтингу низькі позиції. Обґрунтовано необхідність забезпечення умов для формування і захисту конкуренції в Україні. Держави, які забезпечують такі умови, стимулюють, по суті, інноваційну активність свого бізнесу, що підтверджують їх позиції у міжнародному рейтингу конкурентоспроможності.

Ключові слова: розвиток економіки; конкуренція; інноваційна активність; модель розвитку економіки; інновація; інноваційний потенціал.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Місія економіки світу, кожної країни, суб'єктів господарювання полягає у забезпеченні добробуту людей, задоволенні їх потреб у матеріальних благах, створенні умов для особистісного розвитку, відпочинку, духовного зростання. Виконання цієї місії забезпечується постійним розвитком економіки, який має бути інтенсивним, тобто здійснюватися на основі суттєвих трансформацій: технічних, технологічних, організаційних.

Економіка України потребує інтенсивного розвитку, що дозволить їй рухатися відповідно до світових тенденцій, здійснювати прогресивні трансформаційні процеси. Актуальність цієї проблематики зумовлює необхідність обрання моделі розвитку економіки, визначення найбільш суттєвих її складових та їх впливу на результативність її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Достатньо значний внесок у дослідження розвитку економіки зробили праці О.Амоши [1], Т.Гринько [2], Л.Федулової [3], І.Гвоздецької [4], І.Червякова [5], А.Філіпенко [6], Т.Огаренко [7]. Моделюванню інноваційних процесів та економічного розвитку присвятили свої наукові праці Є.Афанасьєв [8], Н.Гладинець [9], І.Лук'яненко [10], Л.Безчасний [11], В.Мельник [11], А.Гальчинский [12], Н.Криштоф [13], О.Міщук [14], О.Пирог [15]. У дослідження конкуренції та інноваційної активності зробили внесок наукові праці А.Карпенко [16], Т.Гринько [17], С.Захаріна [18], О.Мірошніченко [19]. Разом з тим потребують додаткового дослідження причинно-наслідкові зв'язки конкуренції та інноваційної активності, а також їх ролі в інтенсивному розвитку економіки.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є обґрунтування значимості взаємозв'язку конкуренції та інноваційної активності для інтенсивного розвитку економіки, формалізуючи цей процес за допомогою теоретико-множинного підходу.

Завданнями дослідження є розробка теоретико-множинної моделі інтенсивного розвитку економіки, оцінка суті її складових і типу зв'язку між ними, визначення ступеню їх впливу на інтенсивний розвиток економіки.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретичною базою для дослідження є наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, довідкова і монографічна література, дані мережі Інтернет, звіти міжнародних організацій.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У процесі дослідження використані методи моделювання, індукції та дедукції, аналізу, порівнянь, теорія множин

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Розвиток економіки як системи потребує ретельного підходу до визначення його суті та виявленні тих чинників, які найбільше впливають на цей процес.

Поняття «розвиток» трактується як «...процес закономірних змін, перехід з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного» [20]. Він означає спрямований рух об'єкту зі зміною його якісного стану, а також передумову зростання [14].

Розвиток економіки, який проявляється у прогресі, забезпечує ефективність діяльності суб'єктів господарювання та функціонування економіки країни, свідчить про позитивну динаміку частини соціально-економічних процесів.

Економічний розвиток відображує незворотні кількісно-якісні та сутнісні структурні зміни економічної системи в довготерміновій перспективі, що зумовлюються впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів [21]. Більш конкретизовано економічний розвиток можна охарактеризувати як «кількісний ріст економіки і якісне поліпшення її структури, соціальний та економічний прогрес, пристосованість до зовнішніх умов», що здійснюється «під впливом економічних потреб та інтересів суспільства» [4, с. 42].

Як відомо, розвиток може бути екстенсивним та інтенсивним. Обрання того чи іншого типу залежить від зовнішніх умов та внутрішніх можливостей кожної країни (регіону, суб'єкта господарювання).

Сучасні умови функціонування світової економіки зумовлюють необхідність вибору для України інтенсивного розвитку, який передбачає

зростання обсягів виробництва продукції не просто внаслідок збільшення і оновлення факторів виробництва, а завдяки їх більш ефективному використанню, удосконаленню техніко-технологічної бази, впровадженню нових підходів до організації і управління діяльністю суб'єктів господарювання, використанню цифрових інформаційних технологій.

Інтенсивний розвиток економіки означає трансформацію її галузевої структури, новий рівень технічних можливостей, створення та широке використання кардинально нових підходів до розробки технологій та їх активний трансфер у всі сфери життя суспільства, формування нових організаційно-економічних основ, які радикально можуть впливати на соціальну сферу.

Отже, інтенсивний розвиток економіки неможливий без інновацій та інноваційної активності. У той же час, він здійснюється завдяки протиріччям [22, с. 164], які в економіці властиві конкуренції.

Теоретико-множинну модель інтенсивного розвитку економіки пропонується представити як:

$$IR = \langle URZ, VK, IA, IN, IP, LP, EZ, ZS, FV \rangle, \quad (1)$$

де URZ – множина умов формування та захисту конкуренції, VK – множина видів конкуренції, IA – множина складових інноваційної активності, IN – множина інновацій, IP – множина складових інноваційного потенціалу, LP – множина складових людського потенціалу, EZ – множина складових економіки знань, ZS – множина зв'язків між складовими компонентами інтенсивного розвитку економіки, FV – множина чинників впливу на ступінь розвитку складових компонентів інтенсивного розвитку економіки.

Як зазначалося вище, інтенсивний розвиток економіки неможливий без інновацій, множина яких складається з елементів in_j , тобто

$$IN = \{in_1, in_2, \dots, in_j\}, \text{ де } j = \overline{1, J}. \quad (2)$$

До множини інновацій включаються новостворені або вдосконалені продукти, послуги, процеси, форми, процедури, операції. Для нинішнього, постіндустріального, етапу розвитку економіки характерна активізація технологічних інновацій для отримання нового способу виробництва, видобутку корисної сировини, надання послуг, продажів, обслуговування, удосконалення самих технологічних процесів. Значна частка інновацій стосується маркетингових методів, що активно трансформуються за допомогою цифрових інформаційних технологій та Інтернету. Серед них

нові методи вивчення попиту і потреб людей, нові підходи до представлення і просування продукції (продуктів, послуг, робіт), інновації щодо ціноутворення та інших способів зацікавлення споживачів. Дизайн продуктів та їх упаковка також є популярним напрямом для створення інновацій. До множини інновацій входять ті, що стосуються процесів, механізмів та систем управління (планування, організації, контролю, мотивації).

Для сучасного етапу розвитку світової економіки характерна значне збільшення інновацій, особливо стосовно цифрових інформаційних технологій.

Лише наявності інновацій недостатньо для інтенсивного розвитку економіки. Потрібна інноваційна активність для їх збільшення та реалізації, яка складається зі множини її окремих складових:

$$IA = \{ia_1, ia_2, \dots, ia_n\}, \text{ де } n = \overline{1, N}. \quad (3)$$

Необхідна організація трансферу інновацій до предметної області та активне їх впровадження, стимулювання генерації нових ідей, тобто активна діяльність у тих напрямках, що стосуються інновацій.

Можна характеризувати інноваційну активність як рівень інтенсивності дій для трансформації інновацій, «здатністю мобілізувати потенціал необхідної кількості і якості, здатністю забезпечити обґрунтованість застосовуваних методів, раціональністю технології інноваційного процесу за складом і послідовністю операцій» [16].

Іноді інноваційну активність визначають більш спрощено, а саме як оцінку інтенсивності інноваційної діяльності підприємства [17].

Генерація інновацій та інноваційна активність базуються на низці компонентів, серед яких інноваційний потенціал, що стосується окремої людини (підприємця, співробітника), об'єкта господарювання, галузі, країни в цілому. Модель інноваційного розвитку економіки передбачає наявність інноваційного потенціалу, що об'єднує певний набір складових:

$$IP = \{ip_1, ip_2, \dots, ip_b\}, \text{ де } b = \overline{1, B} \quad (4)$$

Перелік та суть складових інноваційного потенціалу визначається науковцями та практикаками по-різному. Його розглядають як «сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних і інших можливостей для забезпечення сприйняття й реалізації нововведень, тобто одержання інновацій» [23].

До складових інноваційного потенціалу відносять ресурси «інтелектуального, фінансового, управлінського, технічного характеру, які в сукупності забезпечать підприємству можливість створення і реалізації інновацій» [24].

Складовими інноваційного потенціалу вважають: інтелектуально-кадрову, фінансову, матеріально-технічну, виробничо-технологічну, інформаційну, маркетингову, інтерфейсну (можливість узгодження інтересів суб'єктів, причетних до інноваційного процесу), науково-дослідну, управлінську, культурно-корпоративну [25].

Але до інноваційного потенціалу не доцільно відносити ресурси і функціональні компоненти, які мають потенційно забезпечувальний характер і є невикористаними можливостями для реалізації інновацій. Його складовими пропонується вважати все те, що потенційно може сприяти генерації інновацій та їх трансферу для впровадження, зокрема: інтелектуальну, науково-дослідну, інформаційну, технічну, фінансову.

Як зазначалося вище, інтенсивний розвиток економіки неможливий без інновацій, інноваційної активності, інноваційного потенціалу. Їх наявність та результативність використання залежить від того, наскільки країни, окремі суб'єкти господарювання здатні формувати людський потенціал.

Отже, людський потенціал є тією складовою моделі інтенсивного розвитку економіки, що характеризує стан внутрішнього середовища суб'єктів господарювання, економіки у цілому.

Людський потенціал представимо як множину його складових, тобто

$$LP = \{lp_1, lp_2, \dots, lp_{hl}\}, \text{ де } h = \overline{1, H}. \quad (5)$$

Людський потенціал акумулює в собі розумову діяльність співробітників, їх потенційні інтелектуальні здібності, знання, навички, практичний досвід, професійні та особисті зв'язки, особисті розробки, здатності до самомотивації і самонавчання, духовні та моральні цінності.

Економіка знань (її розвинутість) є тією складовою, що забезпечує підґрунтя для формування людського потенціалу та генерації інновацій, і може бути представлена як множина, що складається з елементів in_j , тобто

$$EZ = \{ez_1, ez_2, \dots, ez_w\}, \text{ де } w = \overline{1, W}. \quad (6)$$

Класичні компоненти економіки знань визначив ще Ф. Махлуп: освіта, наукові дослідження та розробки, засоби масової інформації, інформаційна техніка та послуги. Дійсно саме у сфері науки та освіти

відбувається активна генерація та накопичення знань, а їх здобутки можуть розповсюджуватися засобами масової інформації, через інформаційні послуги. Нині деякі дослідники відхиляються від запропонованої ним первісної сутності категорії «економіка знань», зокрема пропонують вважати її складовими: НДДКР та інновації, освіту, інформаційно-комунікаційні технології [26].

Наявність та сила конкуренції між суб'єктами господарювання (країнами) стимулює інтенсивність інноваційної активності, адже реалізує їх прагнення отримати конкурентні переваги та бути конкурентоспроможними. Унаслідок зростання інтенсивності інноваційної активності генерується та впроваджується більше інновацій (продуктових, технологічних, технічних), що призводить до посилення конкуренції (рис. 1). Циклічність цього процесу сприяє розвитку економіки.

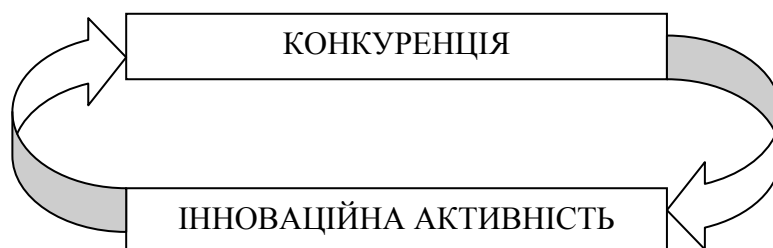

Рис. 1 Циклічність взаємозв'язку складових інтенсивного розвитку економіки

Конкуренція спонукає до більш різноманітної пропозиції товарів і послуг, стимулює підвищення якості продукції та рівня обслуговування. Вона дозволяє уникати дефіциту, а значить повною мірою задовольняти попит споживачів, які мають можливість широкого вибору продуктів та послуг. Конкуренція дозволяє стримувати необґрунтоване зростання цін та стимулює продавців вдосконалювати цінову політику.

Отже, конкуренція є найбільш значимою складовою моделі інтенсивного розвитку економіки. Вона представлена множиною видів конкуренції, що складається з елементів vk_m :

$$VK = \{vk_1, vk_2, \dots, vk_m\}, \text{ де } m = \overline{1, M}. \quad (7)$$

До основних видів конкуренції, зокрема, можна віднести конкуренцію виробників продуктів і послуг, продавців, покупців. Вона є внутрішньогалузевою, міжгалузевою, національною, глобальною.

Отже, завданням державної політики має бути забезпечення умов формування, активізації та захисту конкуренції. Суб'єкти господарювання в таких умовах будуть прагнути до отримання конкурентних переваг, активізуючи інноваційну активність.

Множина умов формування, активізації та захисту конкуренції складається з елементів urz_d , тобто.

$$URZ = \{urz_1, urz_2, \dots, urz_d\}, \text{ де } d = \overline{1, D}. \quad (8)$$

Такі умови створюються завдяки відповідним напрямам антимонопольної, податкової, грошово-кредитної політики.

Для найбільш розвинених конкурентоспроможних країн характерний високий рівень конкуренції на внутрішніх ринках, яка стимулює інноваційну активність та формування інноваційних можливостей для бізнесу, що й сприяє забезпеченню їм високих конкурентних позицій в світових рейтингах конкурентоспроможності.

Підтвердження вище зазначених процесів можна отримати, дослідивши відповідні індикатори Глобального індексу конкурентоспроможності. Його склад та структура індикаторів змінювалися у 2018 і 2019 роках, тому дослідити динаміку змін, враховуючи більш ранній період, неможливо. Отже, проведемо аналіз значень обраних індикаторів за 2018-2019 рр., порівнюючи позиції України у цьому рейтингу з позиціями країн, які посіли перші десять місць (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг країн за Глобальним індексом конкурентоспроможності [27], [28]

Роки	Сінгапур	США	Гонконг	Нідерланди	Швейцарія	Японія	Німеччина	Швеція	Велика Британія	Данія	Україна
2019	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	85
2018	2	1	7	6	4	5	3	9	8	10	83

У 2008 та 2019 роках склад країн, що посіли перші десять місць у рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності, практично не змінився. Першими у рейтингу стали такі країни: Сінгапур, США, Гонконг,

Нідерланди, Швейцарія. Японія. Німеччина, Швеція, Великобританія, Данія. У 2019 році його очолив Сінгапур, який перемістився з другої позиції минулого року, витіснивши США – лідера рейтингу 2018 року. Погіршила свої позиції Німеччина, змістившись з третьої позиції на сьому. Нідерланди посіли у 2019 році четверту позицію замість шостої у 2018 році. Суттєво зросла конкурентоспроможність Гонконгу, що став третім у рейтингу, перемістившись зі сьомої позиції, яку він посідав у 2018 році. Позиції решти країн не зазнали значних змін. Десяту позицію протягом двох років упевнено продовжує посідати Данія.

Оцінимо позиції обраних країн та України за тими індикаторами, які характеризують умови формування конкуренції, її стан, і, відповідно до цих умов, інноваційні можливості та інноваційну активність компаній (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинги країн за індикаторами Глобального індексу конкурентоспроможності у 2019 році [27], [28]

Індикатори	Сінгапур	США	Гонконг	Нідерланди	Швейцарія	Японія	Німеччина	Швеція	Велика Британія	Данія	Україна
Обтяженість державним регулюванням	1	14	2	16	8	31	15	49	21	42	62
Конкуренція на внутрішньому ринку	2	7	1	4	3	5	9	17	18	13	90
• спотворюючого впливу податків і субсидій на конкуренцію	1	27	2	8	18	17	19	33	23	16	104
• ступінь домінування на ринку (декількох бізнес-груп)	15	7	14	6	1	2	5	16	23	4	89
• конкуренція у сфері послуг	6	2	1	3	11	7	14	22	23	60	77
Внутрішній кредит приватному сектору	18	3	2	21	5	7	40	17	16	6	76
Фінансування МСП	6	2	3	14	10	13	7	18	16	25	102
Інноваційні можливості	13	2	26	10	3	7	1	5	8	11	60
Зростання інноваційних компаній	14	2	16	4	10	30	8	3	19	9	109

Сильна конкуренція на внутрішньому ринку та сприятливі умови для неї характерні для всіх країн-лідерів рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності. Відповідно до цього майже всі вони посідають високі місця за індикаторами «Інноваційні можливості» та «Зростання інноваційних компаній» (показує ступінь швидкості росту нових компаній з інноваційними ідеями). Лише Японія за останнім індикатором посіла 30-е місце, що пояснюється низкою об'єктивних причин.

Першу позицію за індикатором «Конкуренція на внутрішньому ринку» у 2019 році посів Гонконг, у тому числі завдяки аналогічній позиції за конкуренцією у сфері послуг та незначному впливу податків і субсидій на конкуренцію. За індикатором «Ступінь домінування на ринку» він посів 14-е місце. Умовою для розвитку бізнесу та посилення його конкурентоспроможності є підтримка з боку фінансової системи. Гонконг за індикаторами «Внутрішній кредит приватному сектору» та «Фінансування МСП» посів, відповідно, друге та третє місце. За індикатором «Обтяженість державним регулюванням», що має певний вплив на формування умов розвитку конкуренції, країна посіла 2-гу позицію рейтингу. При цьому зростання інноваційних компаній Гонконгу відбувається суттєвими темпами, про що свідчить 16-та позиція за відповідним індикатором.

США за індикаторами «Інноваційні можливості» та «Зростання інноваційних компаній» посіли 2-гу позицію у рейтингу з а Глобальним індексом конкурентоспроможності, обіймаючи при цьому достатньо високе (7-ме) місце за станом конкуренції на внутрішньому ринку, незважаючи є навіть, на наявність спотворюючого впливу податків і субсидій. Найбільш потужною в США є конкуренція у сфері послуг. У країні достатньо високий рівень забезпечення фінансових умов розвитку бізнесу і, відповідно, конкуренції.

Німеччина, яка є лідером рейтингу за індикатором «Інноваційні можливості» та 8-ю за індикатором «Зростання інноваційних компаній», посіла достатньо високе (9-те) місце у рейтингу за станом конкуренції на внутрішньому ринку. Посилена увага приділяється в країні створенню умов для підтримки малого і середнього підприємництва (МСП), що підтверджує 7-е місце за відповідним індикатором.

Україна за індикатором «Конкуренція на внутрішньому ринку» посіла у 2019 році лише 90-е місце серед 140 країн. Конкуренція потерпає від спотворюючого впливу податків та субсидій, на що вказує 104-е місце у рейтингу за відповідним індикатором. За індикатором «Ступінь домінування на ринку» Україна виявилася 89-ою. Умовам для створення конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності з боку фінансової

системи не приділяється достатньої уваги. Отже, за індикатором «Фінансування МСП» Україна посіла 102-ге місце, за індикатором «Внутрішній кредит приватному сектору» – 76-е. Відповідно до такого стану конкуренції та умов її формування, кількість інноваційних компаній зростає дуже повільно. За цим індикатором Україна посіла 109-е місце, а за індикатором «Інноваційні можливості» – 60.

Порівняємо зміни значень досліджуваних індикаторів окремих країн у 2019 році проти 2018 року. Розглядаючи позиції Гонконгу у 2018 році проти 2019 року, можна зробити висновок, що переміщення країни у рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності з 7-ї позиції на 3-ю відбулося, у тому числі, внаслідок покращення умов конкуренції на внутрішньому ринку (табл. 3).

Таблиця 3

Рейтинги країн за індикаторами Глобального індексу конкурентоспроможності у 2018 році [27], [28]

Індикатори	США	Сінгапур	Німеччина	Швейцарія	Японія	Нідерланди	Гонконг	Велика Британія	Швеція	Данія	Україна
Обтяженість державним регулюванням	4	1	7	8	32	17	2	27	23	56	67
Спотворюючий вплив податків і субсидій на конкуренцію	7	1	8	21	12	11	4	22	14	26	114
Ступінь домінування на ринку (декількох бізнес-груп)	3	12	4	1	2	6	16	13	14	8	110
Конкуренція у сфері послуг	3	7	8	12	5	2	1	6	18	58	80
Внутрішній кредит приватному сектору	3	17	38	5	7	22	2	16	18	6	56
Фінансування МСП	1	4	2	8	14	20	7	22	12	33	118
Інноваційні можливості	2	14	1	3	6	9	26	7	5	12	58
Зростання інноваційних компаній	2	20	4	8	13	6	11	7	3	18	112

Так, за індикатором «Спотворюючий вплив податків і субсидій на конкуренцію» Гонконг перемістився з 4-ої позиції на 2-гу, за індикатором «Ступінь домінування на ринку» – з 16-ї на 14-ту, а за індикатором «Фінансування МСП» – з 7-ї на 3-ю.

Сінгапур, що очолив у 2019 році рейтинг за Глобальним індексом конкурентоспроможності, значно покращив свої результати щодо інноваційної активності компаній. Так, за індикатором «Зростання інноваційних компаній» він посів 14-те місце проти 20-го у 2018 році.

Україна у 2019 році проти 2018 року дещо погіршила свої позиції конкурентоспроможності за більшістю досліджуваних індикаторів, але таких повільних зрушень недостатньо для інтенсивного розвитку економіки. За індикатором «Інноваційні можливості» Україна взагалі змістилася з 58-ї позиції на 60-ту і тільки на 3 позиції піднялася за індикатором «Зростання інноваційних компаній».

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Стратегічною перспективою для України має бути розвиток економіки, що дозволить забезпечити добробут людей та їх потреби. Запропонована модель інтенсивного розвитку економіки містить низку складових, що зумовлюють успішність цього процесу. Найбільш значимими складовими моделі визначено конкуренцію та інноваційну активність, які у результаті циклічного взаємозв'язку здатні посилювати один одного. Держави, які забезпечують умови для формування і захисту конкуренції, стимулюють, по суті, інноваційну активність свого бізнесу, що підтверджують їх позиції у міжнародному рейтингу конкурентоспроможності. Україна значно відстає у цих процесах та посідає низькі позиції у Глобальному індексі конкурентоспроможності, хоча має достатньо потужний інноваційний потенціал для того, щоб їх покращити.

Перспективи подальших досліджень. Подальших досліджень потребує вплив окремих складових інноваційної активності на забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та країни в цілому.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] О. І. Амоша, «Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення», *Економіст*, № 6, с. 28–32, 2005.
- [2] Т. В. Гринько, «Інноваційний розвиток України: тенденції та проблеми», *Технологический аудит и резервы производства*, № 1/3(9), с. 17–21, 2013.
- [3] Л. І. Федулова та ін., *Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика*. Київ, Україна: Основа, 2005.

- [4] І. В. Гвоздецька, «Науково-теоретичні основи дефініції економічний розвиток», *Науковий вісник Полісся*, № 2(6), с. 38–44, 2016.
- [5] І. М. Червяков, «Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України», *Інвестиції: практика та досвід*, № 6, с. 99–102, 2015.
- [6] А. С. Філіпенко, *Цивілізаційні виміри економічного розвитку*. Київ, Україна: Знання України, 2002.
- [7] Т. Ю. Огаренко, «Категорії "економічний розвиток" і "розвиток економіки": суть та співвідношення», *Сталий розвиток економіки*, № 4, с. 265–270, 2013.
- [8] Є. В. Афанасьєв, «Моделювання макроекономічних інноваційних процесів у системі державного регулювання розвитку економіки України», *Ефективна економіка*, № 6, 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2141>.
- [9] Н. Ю. Гладинець, «Моделювання індикаторів регіонального інноваційного розвитку», *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*, Вип. 1(3), с. 134–140, 2015.
- [10] І. Г. Лук'яненко, «Моделювання інноваційної активності українських промислових підприємств», *Наукові записки національного ун-ту «Києво-Могилянська академія»*, Т. 146: Економічні науки, с. 73–80, 2013.
- [11] Л. Безчасний, В. Мельник, «Інноваційна модель економічного розвитку України», *Журнал європейської економіки*, № 3, с. 303–315, 2003.
- [12] А. Гальчинский, «Становление инвестиционной модели экономического роста Украины», *Економіка України*, № 6, с. 4–11, 2004.
- [13] Н. С. Криштоф, «Трансформація економічної моделі розвитку як науково-практична проблема державного управління», *Державне управління: теорія та практика*, № 1, с. 4–11, 2015.
- [14] О. В. Міщук, «Теоретичні аспекти формування моделей економічного розвитку», *Вісник Одеського національного ун-ту імені І. І. Мечникова*, Т. 18, вип. 3/2, с. 135–138, 2013.
- [15] О. В. Пирог, «Факторна модель розвитку національного господарства України в умовах постіндустріального суспільства», *Інвестиції: практика та досвід*, № 16, с. 40–43, 2013.
- [16] В. А. Карпенко, «Підходи до визначення інноваційної активності», *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного ун-ту (економічні науки)*, № 2(6), с. 371–382, 2013.

- [17] Т. В. Гринько, «Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства», *Інвестиції: практика та досвід*, № 8, с. 30–32, 2010.
- [18] С. В. Захарін, «Інноваційна активність промислових підприємств», *Економіка і прогнозування*, № 3, с. 80–98, 2006.
- [19] О. Мірошниченко, «Інноваційна активність промислових підприємств України: стан і тенденції», *Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка*, Вип. 10(151), с. 73–78, 2013.
- [20] А. Н. Азрилиян и др., *Большой экономический словарь*. Москва, Россия: Институт новой экономики, 2004.
- [21] С. В. Мочерний та ін., *Економічний енциклопедичний словник*. Львів, Україна: Світ, 2005.
- [22] Г. І. Башнянин та ін., *Економічні системи*. Львів, Україна: Вид-во Львів. комерц. акад., 2006.
- [23] Б. К. Лисин и В. К. Фридлянов, «Инновационный потенциал как фактор развития», *Инновации*, № 7, с. 25–30, 2002.
- [24] Л. Н. Устинова и Р. М. Сиразетдинов, *Инновационный потенциал предприятия: сущность, структура, оценка*. [Электронный ресурс]. Доступно: https://www.researchgate.net/publication/323526645_Innovacionnyj_potencial_predpriatia_susnost_struktura_ocenka.
- [25] В. В. Гурочкіна, «Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту», *Економіка: реалії часу*, № 5(21), с. 51–57, 2015.
- [26] Л. І. Федулова, «Концептуальні засади економіки знань», *Економічна теорія*, № 2, с. 37–60, 2008.
- [27] *The Global Competitiveness Report*, 2018. [Online]. Available: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>.
- [28] *The Global Competitiveness Report*, 2019 [Online]. Available: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

COMPETITION AND INNOVATIVE ACTIVITY AS A BASIS OF THE INTENSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT MODEL

Valentina Ivanova,

Doctor of Economics, Professor,

Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Management

Educational and Scientific Institute of Management and Psychology

SIHE «University of Educational Management».

Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4958-2235>

ivanval2177@gmail.com

Abstract. The problem of economic development of Ukraine is considered in the article. The set-theoretic model of intensive economic development is offered. It contains those components that predetermine the success of this process. These include: competition, the conditions for competition formation and protection, innovative activity, innovation, innovative potential, human potential, the knowledge economy, the links between the components of intensive economic development, the factors of influence on the developing components of intensive development of the economy. It is offered to attribute intellectual, scientific, research, informational, technical, financial components to the innovative potential, which could potentially contribute to the generation of innovations and their transfer for implementation. The most significant components of the model are competition and innovative activity, which, as a result of cyclical interconnection, can reinforce each other. Competition and its strength between business entities (countries) stimulates the intensity of innovative activity, because it implements their desire to obtain competitive advantages and stay competitive. Due to the increase in the intensity of innovation activity, more innovations are generated and introduced, which leads to increased competition. It was found that the most developed competitive countries have a high level of competition in domestic markets. It stimulates innovative activity and formation of innovative business opportunities, which ensure high positions in the Global Competitiveness Index ranking. The positions of Ukraine in the Global Competitiveness Index are examined. It receives low ratings. The necessity of providing conditions for competition formation and protection is justified for Ukraine. The states providing such conditions stimulate, in essence, the innovative activity of their business, which is confirmed by their positions in the international competitiveness rating.

Keywords: economic development; competition; innovative activity; economic development model; innovation; innovative potential

КОНКУРЕНЦИЯ И ИННОВАЦИОННАЯ АКТИВНОСТЬ КАК БАЗИ МОДЕЛИ ИНТЕНСИВНОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Иванова Валентина Васильевна,

Доктор экономических наук, профессор,

профессор кафедры экономики, предпринимательства и менеджмента

Учебно-научного института менеджмента и психологии

ГУВО «Университет менеджмента образования».

Киев, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4958-2235>

ivanval2177@gmail.com

Аннотація. В статті розглянута проблема розвитку економіки України. Предложено теоретико-множественную модель інтенсивного розвитку економіки, що складається з чотирьох складових, які визначають успішність цього процесу. До них відносять: конкуренція, умови формування і захисту конкуренції, інноваційна активність, інновації, інноваційний потенціал, людський потенціал, економіка знань, зв'язи між складовими компонентами інтенсивного розвитку економіки, фактори впливу на ступінь розвитку складових компонентів інтенсивного розвитку економіки. Предложено відносити до інноваційного потенціалу те, що потенціально може сприяти генерації інновацій і їх трансферу для впровадження, зокрема: інтелектуальну, науково-дослідницьку, інформаційну, технічну, фінансову складові. Найбільш значущими складовими моделі визначені конкуренція і інноваційна активність, які в результаті циклічної взаємозв'язи здатні посилювати одна одну. Наявність і сила конкуренції між суб'єктами господарювання (країнами) стимулює інтенсивність інноваційної активності, оскільки реалізує їх прагнення отримати конкурентні переваги і бути конкурентоспроможними. Внаслідок зростання інтенсивності інноваційної активності генерується і впроваджується більше інновацій, що призводить до посилення конкуренції. Встановлено, що для найбільш розвинутих конкурентоспроможних країн характерен високий рівень конкуренції на внутрішніх ринках, яка стимулює інноваційну активність і формування інноваційних можливостей для бізнесу, що сприяє забезпеченню їм високих позицій в рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності. Розглянуті позиції України в Глобальному індексі конкурентоспроможності. Вона займає в цьому рейтингу низькі позиції. Обґрунтовано необхідність забезпечення умов для формування і захисту конкуренції в Україні. Уряди, які забезпечують такі умови, стимулюють, по суті, інноваційну активність свого бізнесу, що підтверджується їх позиціями в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності.

Ключові слова: розвиток економіки; конкуренція; інноваційна активність; модель розвитку економіки; інновація; інноваційний потенціал.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] O. I. Amosha, «Innovatsiinyi shliakh rozvytku Ukrainy: problemy ta rishennia», *Ekonomist*, № 6, s. 28–32, 2005.
- [2] T. V. Hrynko, «Innovatsiinyi rozvytok Ukrainy: tendentsii ta problemy», *Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva*, № 1/3(9), s. 17–21, 2013.
- [3] L. I. Fedulova ta in., *Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky: model, systema upravlinnia, derzhavna polityka*. Kyiv, Ukraina: Osnova, 2005.
- [4] I. V. Hvozdet'ska, «Naukovo-teoretychni osnovy definit'sii ekonomichnyi rozvytok», *Naukovyi visnyk Polissia*, № 2(6), s. 38–44, 2016.
- [5] I. M. Cherviakov, «Ekonomichnyi rozvytok, ekonomichne zrostannia i faktory, yaki strymuiut ekonomichne zrostannia Ukrainy», *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 6, s. 99–102, 2015.
- [6] A. S. Filipenko, *Tsyvilizatsiini vymiry ekonomichnoho rozvytku*. Kyiv, Ukraina: Znannia Ukrainy, 2002.
- [7] T. Yu. Oharenko, «Katehorii "ekonomichnyi rozvytok" i "rozvytok ekonomiky": sut ta spivvidnoshennia», *Stalyi rozvytok ekonomiky*, № 4, s. 265–270, 2013.
- [8] Ye. V. Afanasiev, «Modeliuvannia makroekonomichnykh innovatsiinykh protsesiv u systemi derzhavnoho rehuliuвання rozvytku ekonomiky Ukrainy», *Efektivna ekonomika*, № 6, 2013. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2141>.
- [9] N. Yu. Hladynets, «Modeliuvannia indykatoriv rehionalnoho innovatsiinoho rozvytku», *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, Vyp. 1(3), s. 134–140, 2015.
- [10] I. H. Lukianenko, «Modeliuvannia innovatsiinoi aktyvnosti ukrainskykh promyslovykh pidpriemstv», *Naukovi zapysky natsionalnoho un-tu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*, T. 146: Ekonomichni nauky, s. 73–80, 2013.
- [11] L. Bezchasnyi, V. Melnyk, «Innovatsiina model ekonomichnoho rozvytku Ukrainy», *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, № 3, s. 303–315, 2003.
- [12] A. Gal'chinskij, «Stanovlenie investicionnoj modeli ekonomicheskogo rosta Ukrainy», *Ekonomika Ukrainy*, № 6, s. 4–11, 2004.
- [13] N. S. Kryshtof, «Transformatsiia ekonomichnoi modeli rozvytku yak naukovo-praktychna problema derzhavnoho upravlinnia», *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, № 1, s. 4–11, 2015.
- [14] O. V. Mishchuk, «Teoretychni aspekty formuvannia modelei ekonomichnoho rozvytku», *Visnyk Odeskoho natsionalnoho un-tu imeni I. I. Mechnykova*, T. 18, vyp. 3/2, s. 135–138, 2013.

- [15] O. V. Pyroh, «Faktorna model rozvytku natsionalnoho hospodarstva Ukrainy v umovakh postindustrialnoho suspilstva», Investytsii: praktyka ta dosvid, № 16, s. 40–43, 2013.
- [16] V. A. Karpenko, «Pidkhody do vyznachennia innovatsiinoi aktyvnosti», Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho un-tu (ekonomichni nauky), № 2(6), s. 371–382, 2013.
- [17] T. V. Hryenko, «Sutnist, skladovi ta osoblyvosti katehorii «innovatsiina aktyvnist pidpriumstva», Investytsii: praktyka ta dosvid, № 8, s. 30–32, 2010.
- [18] S. V. Zakharin, «Innovatsiina aktyvnist promyslovykh pidpriumstv», Ekonomika i prohnozuvannia, № 3, s. 80–98, 2006.
- [19] O. Miroshnychenko, «Innovatsiina aktyvnist promyslovykh pidpriumstv Ukrainy: stan i tendentsii», Visnyk Kyivskoho natsionalnoho un-tu imeni Tarasa Shevchenka, Vyp. 10(151), s. 73–78, 2013.
- [20] A. N. Azriliyan i dr., Bol'shoj ekonomicheskij slovar'. Moskva, Rossiya: Institut novoj ekonomiki, 2004.
- [21] S. V. Mochernyi ta in., Ekonomichni entsyklopedychnyi slovnyk. Lviv, Ukraina: Svit, 2005.
- [22] H. I. Bashnianyn ta in., Ekonomichni systemy. Lviv, Ukraina: Vyd-vo Lviv. komerts. akad., 2006.
- [23] B. K. Lisin i V. K. Fridlyanov, «Innovacionnyj potencial kak faktor razvitiya», Innovacii, № 7, s. 25–30, 2002.
- [24] L. N. Ustinova i R. M. Sirazetdinov, Innovacionnyj potencial predpriyatiya: sushchnost', struktura, ochenka. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: https://www.researchgate.net/publication/323526645_Innovacionnyj_potencial_predpriyatiya_susnost_struktura_ocenka.
- [25] V. V. Hurochkina, «Innovatsiinyi potentsial pidpriumstva: sutnist ta systema zakhystu», Ekonomika: realii chasu, № 5(21), s. 51–57, 2015.
- [26] Л. І. Федулова, «Концептуальні засади економіки знань», *Економічна теорія*, № 2, с. 37–60, 2008.
- [27] The Global Competitiveness Report, 2018. [Online]. Available: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>.
- [28] The Global Competitiveness Report, 2019 [Online]. Available: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

Стаття надійшла
до редакції 07 квітня 2020 року